

پیش‌بینی گرایش به سوءمصرف مواد مخدر براساس خودیگانگی تحصیلی، هیجان‌های تحصیلی منفی و خودکارآمدی عمومی در دانش‌آموزان

ساناز عینی^۱، نغمه ترابی^۲، متینه عبادی^۳، علی کرمانی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۱/۱۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۶/۱۰

چکیده

هدف: مصرف مواد مخدر یکی از قابل‌بحث‌ترین مسائلی است که قشر نوجوانان و جوانان را درگیر کرده است. به همین جهت هدف از انجام پژوهش حاضر پیش‌بینی گرایش به سوءمصرف مواد مخدر براساس خودیگانگی تحصیلی، هیجان‌های تحصیلی منفی و خودکارآمدی عمومی در دانش‌آموزان پسر بود. **روش:** روش پژوهش توصیفی-همبستگی و جامعه‌آماري پژوهش حاضر شامل کلیه دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه شهرستان رشت در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود. از میان آن‌ها، ۲۰۰ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. در این پژوهش، پرسشنامه گرایش به اعتیاد (وید و همکاران، ۱۹۹۲)، پرسشنامه از خودیگانگی تحصیلی (دیلون و گروت، ۱۹۷۶)، مقیاس خودکارآمدی عمومی (شوآرتز و جروسلم، ۱۹۷۹) و پرسشنامه هیجان‌های تحصیلی (پکران و همکاران، ۲۰۰۵) استفاده شدند. **یافته‌ها:** گرایش به سوءمصرف مواد مخدر با خودیگانگی تحصیلی و هیجان‌های تحصیلی منفی رابطه مثبت و معنادار و با خودکارآمدی عمومی منفی و معناداری در دانش‌آموزان داشت. خودیگانگی تحصیلی، هیجان‌های تحصیلی منفی و خودکارآمدی عمومی ۶۲ درصد از واریانس گرایش به سوءمصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان را پیش‌بینی کردند. **نتیجه‌گیری:** می‌توان بیان کرد که مدیران مدارس می‌توانند با سنجش سه متغیر ذکر شده در این پژوهش از تمایلات دانش‌آموزان به مصرف مواد مخدر آگاه گردیده و برنامه‌های مدیریتی و پیشگیری لازم را اجرا نمایند.

کلیدواژه‌ها: گرایش به سوءمصرف مواد مخدر، از خودیگانگی تحصیلی، هیجان‌های تحصیلی منفی، خودکارآمدی عمومی

۱. نویسنده مسئول: دکترای تخصصی روان‌شناسی، گروه روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. پست

الکترونیکی: sanaz.einy@yahoo.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

۳. کارشناس ارشد روان‌شناسی، گروه روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

۴. دانشجوی کارشناس ارشد، گروه روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

مقدمه

نوجوانی مرحله‌ی گذار از دوره‌ی کودکی به دوره‌ی جوانی است و تغییرات جسمی و روانی که در این دوران از زندگی نوجوانان اتفاق می‌افتد، موجب آسیب‌پذیری بیشتر آن‌ها می‌شود. لذا، نوجوانی خطرناک‌ترین بخش زندگی برای شروع مصرف مواد مخدر می‌باشد. مصرف مواد در این دوران علاوه بر جوانی، می‌تواند بر بقیه‌ی عمر فرد نیز مؤثر باشد (ولی‌زاده- اردلان، یزدان‌پناه، سروتباری، مردانی و پارکالیان، ۲۰۱۹). سوء مصرف مواد مخدر^۱، مجموعه علائم شناختی، رفتاری و روان‌شناسی به همراه الگویی از تکرار و بروز عوارض تحمّل، ترک و اعمال اجباری می‌باشد (انجمن روان‌پزشکی آمریکا^۲، ۲۰۱۳). تنوع و شیوع سوءمصرف مواد رو افزایش است و عواقب آن بر سلامت جسمی و روانی و همچنین در نگرانی‌های اجتماعی و اقتصادی جهانی سنگین است (صبور، رحیمی پوردنجانی، محمدزاده‌ابراهیمی، ۲۰۱۹). مصرف مواد مخدر باعث اختلال در عملکرد عصبی- روانی می‌شود (پولز، ویلیامز، فالین، تیتلباوم و مرلو^۳، ۲۰۲۰). مشکلات مالی، حقوقی، جرم، خشونت خانگی، درگیری بین فردی و اختلال در روابط شخصی از عوارض سوءمصرف مواد مخدر است (دلوز^۴ و همکاران، ۲۰۱۵). مصرف مواد مخدر منجر به بروز مشکلاتی در زمینه صلاحیت اجتماعی و ارتباط با دوستان و خانواده می‌شود، همچنین منجر به اختلالات روان‌پزشکی خواهد شد و تأثیر به‌سزایی در فرایندهای شناختی و رفتار مصرف‌کننده دارد (افشاری، ۲۰۱۹). طبق پژوهش‌های انجام‌شده سوءمصرف مواد مخدر با بیگانگی اجتماعی و روان‌پریشی (لورفا، اوگو، ایفگوازی و چوکوورجی^۵، ۲۰۱۸)؛ استرس (دبنام، میلان، مولن، لیسسی و برادشو^۶، ۲۰۱۷) و خطر ابتلاء به افسردگی (بگداچه^۷، کیان‌مهر، صابونچی، مارسزالک و دولما^۸، ۲۰۱۹) مرتبط است.

1. substance abuse
2. American Psychiatric Association (APA)
3. Polles, Williams, Phalin, Teitelbaum & Merlo
4. Deleuze

5. Lorfa, Ugwu, Ifeagwazi, & Chukwuorji,
6. Debnam, Milam, Mullen, Lacey & Bradshaw
7. Begdache
8. Marszalek, & Dolma

با توجه به اهمیت مفهوم گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در دانش آموزان لازم است به عوامل زمینه ساز آن پرداخته شود. یکی از این عوامل زمینه ساز خودبیگانگی تحصیلی^۱ است. یکی از بحران های آموزش و پرورش، خودبیگانگی تحصیلی است (محمودی، براون، امانی ساریباگلو و داداش زاده، ۲۰۱۸). این بحران به تجربه ی انزوا از یک گروه یا فعالیت اشاره دارد که انتظار می رود فرد در حالت عادی با آن گروه همبسته یا با آن فعالیت درگیر شود (مان^۲، ۲۰۰۱). خودبیگانگی تحصیلی به موفقیت یا عدم موفقیت یک مدرسه در آموزش نوجوان مربوط است (براون، هیگینز و پائولسن^۳، ۲۰۰۳)، همچنین بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان و پایداری و پشتکار آن ها در مورد فعالیت های مدرسه تأثیر می گذارد (رووای و وایتینگ^۴، ۲۰۰۵). ناهماهنگی بین انتظارات دانش آموزان و آنچه که مورد نیاز مدرسه است، موجب افت فعالیت در دانش آموزان می شود (فن و ولترز^۵، ۲۰۱۴)؛ این موضوع می تواند ارتباط نزدیکی با از خودبیگانگی تحصیلی داشته باشد (محمودی و همکاران، ۲۰۱۸). دین^۶ (۱۹۶۱) احساس بی هنجاری، احساس ناتوانی و احساس انزوا را ابعاد سازه ی از خودبیگانگی معرفی می کند. این سازه خود را به صورت احساس ناتوانی و عدم تأثیر گذاری بر محیط، احساس تجلی ضدیت بین ارزش های خود و مدرسه یعنی انزوای اجتماعی نشان می دهد (تراستی و دولی-دیکی^۷، ۱۹۹۳). در نتیجه موجب فراهم آوردن پیامدهای منفی از جمله استعمال مواد مخدر، قرص های روان گردان و خشونت می شود (اسکابرس و کوپر^۸، ۲۰۰۳). از خودبیگانگی تحصیلی ناتوانی در حل مشکلات، احساس انزوا در فرد را افزایش می دهد و این امر نیز موجب گرایش به سوء مصرف مواد مخدر می شود (عبدلی سلطانی و امانی، ۱۳۹۵). کامپ^۹ (۲۰۱۱) در مطالعه ی خود به این نتیجه رسید که ارتباط مثبت و معنی داری بین بیگانگی و اعتیاد وجود دارد. براساس پژوهش مومبینی، حسین زاده و مومبینی (۱۳۹۸) رابطه ی مثبت و معنی داری بین احساس بی هنجاری و انزوای اجتماعی و گرایش به مصرف مواد مخدر وجود دارد.

1. academic alienation
2. Mann
3. Brown, Higgins & Paulsen
4. Rovai & Wighting
5. Fan & Wolters

6. Dean
7. Trusty & Dooley-Dickey
8. Schabracq & Cooper
9. Kemp

عطادخت، فلاحي و احمدی (۱۳۹۶) در پژوهشی دریافته‌اند که خودیگانگی تحصیلی توانایی پیش‌بینی گرایش نوجوانان به رفتارهای پرخطر را به طور معنی‌داری دارد. افشانی و جواهرچیان (۱۳۹۴) نیز نشان دادند که بیگانگی اجتماعی و ابعاد آن در وندالیسم و ابعاد آن تأثیر مستقیم و معناداری دارد.

مطالعات پژوهشی مؤید این نکته است که سوءمصرف مواد و سایر مشکلات مرتبط با دارو در ارتباط با تجربه‌ی حالات عاطفی منفی می‌باشد (کیسر، مایلیچ، لینام و چارنیگو، ۲۰۱۰). از عواطف منفی می‌توان به هیجان‌های تحصیلی منفی^۲ اشاره نمود. هیجان‌های تحصیلی آن دسته از هیجان‌هایی هستند که دانش‌آموزان در بافت‌های یادگیری، فعالیت‌های کلاسی و موقعیت‌های آزمون تجربه می‌کنند (پات‌واین، بیکر، سیمز و پکران^۳، ۲۰۱۷). هیجان‌های تحصیلی منفی شامل خشم، اضطراب، شرم، ناامیدی و خستگی می‌باشند (پکران، کاسک، موریاما، الیوت و توماس^۴، ۲۰۱۴). دانش‌آموزان با هیجان‌های تحصیلی منفی مانند اضطراب و خستگی از احساس تشویش و ناراحتی (بعد عاطفی)، نگرانی (بعد شناختی) و تمایل به اجتناب (بعد انگیزشی) رنج می‌برند (دراکشان، اسمیت و آیزنک^۵، ۲۰۰۹). هیجان‌های منفی به عنوان مکانیسم‌هایی عمل می‌کنند که وابستگی از دیاد مصرف و عود مصرف مواد مخدر را در پی دارند (گارلند، بوتیگر و هاوارد^۶، ۲۰۱۱). در اختلالات مصرف مواد، فرد با استفاده از مواد مخدر در تلاش است تا هیجان‌های منفی خویش را تنظیم نموده یا از آن‌ها دوری نماید (واپرمن^۷ و همکاران، ۲۰۱۲). اجتناب از هیجان‌های منفی به عنوان یک عامل انگیزشی با اهمیت در جهت گرایش به سوءمصرف مواد مخدر است. این موضوع بیانگر ارتباط بین سوءمصرف و سایر مشکلات مرتبط با دارو با تجربه‌ی هیجان‌های منفی است (کیسر و همکاران، ۲۰۱۰). طبق مطالعه‌ی بهاروند و ملک‌شاهی (۲۰۱۹) خشم می‌تواند پیش‌بینی‌کننده‌ی گرایش به سوء مصرف مواد مخدر

1. Kaiser, Milich, Lynam & Charnigo
2. negative academic emotions
3. Putwain, Becker, Symes & Pekrun

4. Cusack, Murayama, Elliot & Thomas
5. Derakshan, Smyth & Eysenck
6. Garland, Boettiger & Howard
7. Wupperman

باشد. ادلمن^۱ (۲۰۱۹) در تحقیق خود به این نتیجه رسید که بین شرم و اختلال مصرف مواد رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری وجود دارد. افراد آگاهانه یا ناآگاهانه برای مقابله با حالت‌های هیجانی منفی گرایش به سوء مصرف مواد مخدر پیدا می‌کنند. علاقه‌بند و وزیری (۱۳۹۸) در پژوهش خود نشان دادند که هیجان منفی منجر به ایجاد یک احساس منفی در فرد می‌شود و می‌تواند زمینه‌ساز بازگشت معتادان به سمت مواد مخدر شود، به عبارت دیگر با افزایش هیجان منفی بر وسوسه‌ی مصرف مواد مخدر افزوده می‌شود.

از سوی دیگر، با توجه به اینکه ناکارآمدی پیش‌بینی‌کننده‌ی گرایش به مصرف مواد مخدر است (بینستاک، آدامز و وایت^۲، ۲۰۱۰؛ ابراهیم، کومار و ابوساما^۳، ۲۰۱۱؛ زنتسوا و لئونو^۴، ۲۰۱۳)، در نتیجه خودکارآمدی عمومی^۵ را یکی از عوامل کنترل‌کننده‌ی گرایش به سوء مصرف مواد مخدر می‌توان در نظر گرفت. خودکارآمدی، توانایی فرد جهت عملکرد مناسب در موقعیت‌های چالش‌برانگیز تعریف شده است (شانفیلد، بریوسکایا، بیدا، ژانگ و مارگراف^۶، ۲۰۱۶). خودکارآمدی عمومی را می‌توان به عنوان میزان اعتقاد فرد به توانایی خود در مقابله با وقایع زندگی چالش‌برانگیز و استرس‌زا تعریف کرد. دانش‌آموزان خودکارآمد بیشتر از افراد مردّد به قابلیت‌های خود در هنگام مواجهه با مشکلات، سخت‌کوش و با پشتکار می‌باشند (نریمانی، خشنودنیای چماچانی، زاهد و ابوالقاسمی، ۱۳۹۲). معمولاً گفته می‌شود که خودکارآمدی عامل مهمی در کاهش رفتارهای مخاطره‌آمیز افراد و بهبود مهارت‌های اجتماعی آن‌هاست (بالیکس، دورو و بولوز^۷، ۲۰۰۵). براساس نظریه‌ی شناختی اجتماعی بندورا^۸ (۱۹۹۹) در صورتی که خودکارآمدی را اعتقاد اشخاص در چگونگی استفاده‌ی مؤثر از مهارت‌های فردی در زمینه‌های ویژه مثل انجام کاری در شرایط خاص در نظر بگیریم. افرادی که خودکارآمدی پایینی دارند، موقعیت‌های استرس‌زا را غیرقابل کنترل می‌دانند و بیشتر گرایش به استفاده از راهبردهای مقابله‌ی ناکارآمد هیجان‌مدار مانند مصرف مواد مخدر دارند (بنیون، هیل،

1. Edelman
2. Beenstock, Adams & White
3. Ibrahim, Kumar & Abu Samah
4. Zentsova & Leonov
5. general self-efficacy
6. Schonfeld, Brailovskaia, Bieda, Zhang & Margraf
7. Balkis, Duru & Buluş
8. Bandura

زادوریان و مالن^۱، (۲۰۱۰). این در حالی است که افراد با خودکارآمدی بالا، بر امور تسلط بیشتری دارند و با بهبود مهارت‌ها بر مشکلات فائق می‌آیند. از این رو می‌توان گفت خودکارآمدی به وسیله‌ی سرسختی روان‌شناختی، افراد را از گرایش به سوء مصرف مواد مخدر مصون می‌دارد (جلیلیان کاسب، حجت‌خواه و رشیدی، ۱۳۹۵). صبور و همکاران (۲۰۱۹) نشان دادند که خودکارآمدی عمومی عامل اساسی در پیش‌بینی سوء مصرف مواد مخدر و درمان موفقیت‌آمیز آن است. مطالعه‌ی شفیخانی، باقریان و شکری (۲۰۱۸) نشان داد که خودکارآمدی گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در نوجوانان را کاهش می‌دهد. پژوهش مرشد بهبهانی و حیاتی (۱۳۹۶) نشان داد که خودکارآمدی رابطه‌ی منفی و معنی‌داری با آمادگی به اعتیاد دارد. فولادوند، برجعلی، حسین‌ثابت و دلاور (۱۳۹۵) دریافتند که خودکارآمدی پایین پیش‌بینی‌کننده‌ی معنادار آمادگی برای اعتیاد در نوجوانان است.

در مجموع، با توجه به اینکه نوجوانی بحرانی‌ترین مرحله‌ی زندگی دانش‌آموزان در گرایش به سمت رفتارهای پرخطر از جمله سوء مصرف مواد مخدر است، لذا شناسایی عوامل زمینه‌ساز گرایش نوجوانان به سوء مصرف مواد مخدر و اعمال اقداماتی جهت قرارنگرفتن آن‌ها در معرض این عوامل ضروری به نظر می‌رسد. بنابراین سوال اصلی پژوهش حاضر این بود که آیا از خودیگانگی تحصیلی، هیجان‌های تحصیلی منفی و خودکارآمدی عمومی می‌توانند گرایش به سوء مصرف مواد مخدر را پیش‌بینی کنند؟

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش، دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه مدارس شهرستان رشت در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بودند. در پژوهش‌های به روش همبستگی، حجم نمونه بر اساس تعداد متغیرهای حاضر در پژوهش قابل تعیین است و حداقل حجم نمونه برای هر متغیر ۲۰ تا ۳۰ برابر تعداد متغیرهای حاضر در پژوهش است. در پژوهش حاضر برای هر متغیر ۵۵ نمونه در نظر گرفته شد که بعد از

حذف پرسش‌نامه‌های ناقص ۲۰۰ نمونه مورد بررسی قرار گرفت. برای نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی چند مرحله‌ای استفاده شد. به این نحو که ابتدا شهر به چند ناحیه تقسیم، سپس از بین نواحی چند مدرسه و نهایتاً از بین مدارس ۴ مدرسه و از هر مدرسه ۵ کلاس و از هر کلاس ۱۱ نفر از میان واجدین شرایط به صورت تصادفی انتخاب شده و تعداد ۲۲۰ پرسش‌نامه پخش شد و بنا به ناقص بودن ۲۰ پرسش‌نامه از روند پژوهش کنار گذاشته شد. پس از هماهنگی‌های لازم با مدیر مدارس به کلاس‌ها مراجعه و پس از ارائه توضیحات لازم در مورد اهداف و محرمانه بودن اطلاعات و کسب رضایت دانش‌آموزان، پرسش‌نامه‌ها به صورت حضوری توزیع شدند. کدهای رایج اخلاق در پژوهش‌های پزشکی شامل ۱۴، ۱۳، ۲ (منافع حاصل از یافته‌ها در جهت پیشرفت دانش بشری)، کد ۲۰ (هماهنگی پژوهش با موازین دینی و فرهنگی) و کدهای ۱، ۳، ۲۴ (رضایت شرکت‌کنندگان و نماینده قانونی او) در این پژوهش رعایت شده است.

ابزار

۱. پرسش‌نامه گرایش به اعتیاد: این پرسش‌نامه از پرسش‌نامه چندوجهی مینه سوتا استخراج و توسط وید، بوچر، مکنا و بن-پورت^۲ (۱۹۹۲) ساخته شده است. تعداد ۳۸ سؤال دارد که با گزینه‌های «بلی» یا «خیر» ارزیابی می‌شوند. سؤال‌های ۱، ۵، ۶، ۱۱، ۱۲، ۱۸، ۱۹، ۲۳، ۲۴، ۲۸، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴ و ۳۶ به صورت معکوس، نمره‌گذاری می‌شوند. نمره نهایی، جمع همه امتیازات به دست آمده است. در این مقیاس اگر نمره برش زنان ۲۳ و مردان ۲۴ می‌باشد. این مقیاس در ایران توسط مینویی (۱۳۸۲) ترجمه شده و نتایج نشان داده توانایی تفکیک افراد معتاد از عادی را دارد؛ در نتیجه روایی تفکیکی مطلوبی دارد. ضریب آلفای کرونباخ در پژوهش خدادادیان (۱۳۹۳) ۰/۸۱ به دست آمده است. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۳ به دست آمد.

۲. پرسش‌نامه خودیگانگی تحصیلی^۳: این پرسش‌نامه را دیلون و گروت^۴ (۱۹۷۶) طراحی کردند. دارای ۱۷ گویه بوده که سه بعد احساس بی‌هنجاری (۶ گویه)، احساس

1. addiction tendency questionnaire
2. Weed, Butcher, Mckenna & Ben-Porath

3. questionnaires of educational alienation
4. Dillon & Grout

ناتوانی (۶ گویه) و احساس انزوا (۵ گویه) را می‌سنجد. گویه‌ها بر اساس طیف لیکرت پنج درجه‌ای از کاملاً غلط «۱» تا کاملاً درست «۵» تنظیم شده‌اند. ضریب قابلیت اعتماد این مقیاس در پژوهش دیلون و گروات (۱۹۷۶) به ترتیب برای کل مقیاس ۰/۷۷، احساس انزوا ۰/۷۰، ناتوانی ۰/۷۱ و بی‌هنجاری ۰/۶۹ به دست آمد. کیهان و کاظم‌زاده بیطالی (۱۳۹۷) ضریب آلفای کرونباخ را به ترتیب برای کل مقیاس ۰/۸۶، احساس انزوا ۰/۸۱، ناتوانی ۰/۸۱ و بی‌هنجاری ۰/۷۷ گزارش نمودند. برای بررسی روایی این پرسش‌نامه از روش تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۸ به دست آمد.

۳. مقیاس خودکارآمدی عمومی^۱: این مقیاس یک ابزار خودگزارشی مخصوص بزرگسالان (بالای ۱۲ سال) است که توسط شوآرتزر و جروسلم^۲ در سال ۱۹۷۹ به منظور ارزیابی خودکارآمدی عمومی و اجتماعی ساخته شده و در سال ۱۹۸۱ مورد بازنگری گرفته است. نسخه جدید ۱۰ گویه دارد. این پرسش‌نامه به صورت طیف لیکرت ۴ درجه‌ای (از اصلاً صحیح نیست تا کاملاً صحیح) پاسخ‌دهی می‌شود. شوآرتزر، اشمیتز و تانگ^۳ (۲۰۰۰) ضریب روایی مقیاس خودکارآمدی عمومی با سبک اسنادی خوشبینانه را در گروهی از دانشجویان ۰/۴۹ و با ادراک چالش در موقعیت‌های فشارزا ۰/۴۵ به دست آوردند. در پژوهش رجبی (۱۳۸۵) در خصوص روایی ایرانی این آزمون ضرایب روایی همگرا میان مقیاس خودکارآمدی عمومی و مقیاس عزت نفس روزنبرگ بر روی ۳۱۸ نفر ۰/۳۰ به دست آمد. ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ گزارش شده است. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ به دست آمد.

۴. پرسش‌نامه هیجان تحصیلی^۴: توسط پکران، گوتز و پری^۵ (۲۰۰۵) طراحی شده است. دارای ۴۳ سؤال و ۷ مؤلفه می‌باشد که عبارتند از: مؤلفه‌های لذت با سؤالات ۱، ۹، ۱۴، ۱۸، ۲۶؛ غرور با سؤالات ۳۷، ۳۰، ۲۳، ۱۷، ۷؛ اضطراب با سؤالات ۴۲، ۳۳، ۲۷، ۲، ۱۲؛ شرم با سؤالات ۴۱، ۳۵، ۲۹، ۲۴، ۲۰، ۱۱، ۱۵، ۴؛ خشم با سؤالات ۳۶، ۳۱، ۲۱، ۱۶؛

1. generalized self-efficacy scale
2. Schwartzer & Jerusalem
3. Schmitz & Tang

4. achievement emotion
questionnaire
5. Pekrun, Goetz & Perry

ناامیدی با سؤالات ۳۲، ۲۵، ۸، ۵ و خستگی با سؤالات ۱۹، ۲۲، ۱۳، ۱۰، ۶، ۳، ۲۸، ۳۴، ۳۸، ۴۰، ۴۳. مقیاس درجه‌بندی سؤال‌های پرسش‌نامه پژوهش مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت می‌باشد. حداقل امتیاز ۴۳ و حداکثر ۲۱۵ است. نمره بین ۴۳ تا ۷۱: میزان هیجان‌های تحصیلی در حد متوسط و نمره بالاتر از ۱۴۳: میزان هیجان‌های تحصیلی در حد بالا می‌باشد (پکران و همکاران، ۲۰۰۵). رویی سازه‌با روش تحلیل عامل اکتشافی و تأییدی مورد تأیید قرار گرفت. ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۶ گزارش شد (پکران و همکاران، ۲۰۰۵). کدیور، فرزاد، کاوسیان و نیکدل (۱۳۸۸) در پژوهش خود ضریب آلفای کرونباخ آن را ۰/۷۴ گزارش کردند. در این پژوهش فقط از سؤالات مربوط به هیجان‌های تحصیلی منفی استفاده شد. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۱ به دست آمد.

یافته‌ها

آماره‌های توصیفی متغیرهای جمعیت شناختی در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: آمار جمعیت شناختی افراد مورد مطالعه

عوامل	مولفه‌ها	فراوانی	درصد	عوامل	مولفه‌ها	فراوانی	درصد
	۱۶ سال	۴۹	۲۴/۵۰		دیپلم	۴۳	۲۱/۵۰
سن	۱۷ سال	۸۷	۴۳/۵۰		کاردانی	۸۶	۴۳
	۱۸ سال	۶۴	۳۲		لیسانس	۴۷	۲۳/۵۰
	دیپلم	۱۶	۸		فوق لیسانس	۲۱	۱۰/۵۰
	کاردانی	۳۵	۱۷/۵۰		دکتری	۳	۱/۵۰
	لیسانس	۹۱	۴۵/۵۰		ضعیف	۴۲	۲۱
تحصیلات پدر	فوق لیسانس	۴۳	۲۱/۵۰		متوسط	۱۲۲	۶۱
	دکتری	۱۷	۸/۵۰		خوب	۳۶	۱۸
	تجربی	۷۱	۳۵/۵۰		کارگر	۳۷	۱۸/۵۰
رشته تحصیلی	ریاضی	۶۸	۳۴		آزاد	۷۶	۳۸
	انسانی	۶۱	۳۰/۵۰		کارمند	۶۵	۳۲/۵۰
	خانه‌دار	۱۱۲	۵۶		بازنشسته	۲۲	۱۱
	آزاد	۲۶	۱۳		-	-	-
شغل مادر	کارمند	۴۶	۲۳		-	-	-
	بازنشسته	۱۶	۸		-	-	-

آماره‌های توصیفی و نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنف برای بررسی نرمال بودن توزیع نمرات در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: آمار توصیفی و نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنف در متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	میانگین	انحراف استاندارد	Z آماره	معناداری
هیجان تحصیلی منفی	۵۸/۹۱	۱۲/۸۹۱	۰/۱۴۴	۰/۰۷۳
اضطراب	۱۰/۳۷	۳/۴۷۲	۰/۱۳۰	۰/۱۴۴
شرم	۱۳/۶۵	۴/۲۲۱	۰/۱۴۶	۰/۰۷۵
خشم	۹/۷۱	۳/۳۲۸	۰/۱۲۰	۰/۱۸۰
ناامیدی	۸/۵۳	۲/۱۸۳	۰/۱۵۸	۰/۰۵۲
خستگی	۲۰/۴۶	۴/۷۸۶	۰/۱۱۸	۰/۲۰۰
خودبینگانگی تحصیلی	۲/۸۲	۰/۸۹۱	۰/۰۸۸	۰/۱۹۲
احساس بی‌هنجاری	۳/۱۲	۰/۹۴۱	۰/۹۲	۰/۰۹۰
احساس ناتوانی	۲/۸۶	۰/۹۲۳	۰/۰۹۵	۰/۰۷۲
احساس انزوا	۲/۷۳	۰/۸۲۲	۰/۰۹۳	۰/۰۸۲
خودکارآمدی عمومی	۳۲/۸۶	۷/۳۴۱	۰/۰۹۶	۰/۰۶۷
گرایش به سوء مصرف مواد مخدر	۱۹/۷۱	۵/۱۲۷	۰/۰۶۷	۰/۲۰۰

ماتریس همبستگی متغیرهای مورد مطالعه در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳: ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش با گرایش به سوء مصرف مواد مخدر

متغیرها	ضریب همبستگی	متغیرها	ضریب همبستگی
هیجان تحصیلی منفی	۰/۷۲۱**	خودکارآمدی عمومی	-۰/۶۸۴**
اضطراب	۰/۴۲۸**	خودبینگانگی تحصیلی	۰/۷۴۲**
شرم	۰/۳۳۲**	احساس بی‌هنجاری	۰/۵۲۱**
خشم	۰/۵۸۲**	احساس ناتوانی	۰/۴۳۵**
ناامیدی	۰/۶۲۲**	احساس انزوا	۰/۵۷۲**
خستگی	۰/۵۳۰**	-	-

** P < ۰/۰۰۱

جهت استفاده از تحلیل رگرسیون یکی از پیش فرض‌ها بررسی استقلال خطاها با استفاده از آزمون دوربین-واتسون می‌باشد. نتایج مشاهده شده در جدول ۴، گویای عدم همبستگی خطاها می‌باشد. همچنین مقدار عامل تورم واریانس متغیرهای پیش‌بین در دامنه ۱/۷۱۴ تا ۲/۱۰۶ قرار داشت که بر اساس آن فرض هم‌خطی چندگانه رد می‌شود.

جدول ۴: ضرایب رگرسیون متغیرهای پژوهش و ابعاد آن در پیش‌بینی گرایش سوءمصرف مواد مخدر

متغیرها	β	انحراف- استاندارد	B	آماره t	R	R ²	معناداری	دوربین واتسون
هیجان تحصیلی منفی	۰/۶۱۴	۰/۱۲۳	۰/۵۲۸	۶/۳۴۴				
اضطراب	۰/۵۲۶	۰/۱۱۸	۰/۴۲۷	۴/۵۶۹				
شرم	۰/۴۲۸	۰/۲۰۶	۰/۳۴۰	۳/۴۸۷	۰/۶۶۴	۰/۴۴۱	۰/۰۱۱	۱/۹۷
خشم	۰/۵۶۴	۰/۰۹۲	۰/۴۶۵	۵/۴۳۸				
نامیدی	۰/۵۹۷	۰/۱۰۸	۰/۴۳۶	۵/۶۰۶				
خستگی	۰/۵۵۱	۰/۱۰۷	۰/۴۵۲	۵/۳۱۲				
خودبینگانگی تحصیلی	۰/۸۲۸	۰/۱۴۴	۰/۵۴۹	۹/۶۲۵				
احساس بی‌هنجاری	۰/۵۱۳	۰/۱۱۲	۰/۴۱۱	۴/۲۱۷	۰/۶۴۳	۰/۴۱۳	۰/۰۰۱	۱/۸۲
احساس ناتوانی	۰/۴۵۷	۰/۲۲۷	۰/۳۳۰	۳/۷۳۶				
احساس انزوا	۰/۵۸۲	۰/۱۰۲	۰/۴۷۳	۵/۵۳۲				
خودکارآمدی عمومی	-۰/۶۳۹	۰/۱۲۱	۰/۵۴۹	-۶/۸۲۷	۰/۶۹۴	۰/۴۸۱	۰/۰۰۱	۱/۹۳
هیجان تحصیلی منفی	۰/۵۱۹	۰/۱۱۷	۰/۴۲۳	۴/۳۸۶				
خودبینگانگی تحصیلی	۰/۷۰۶	۰/۱۳۱	۰/۶۱۰	۷/۳۵۹	۰/۷۸۹	۰/۶۲۲	۰/۰۰۱	۱/۷۹
خودکارآمدی عمومی	-۰/۶۷۸	۰/۱۳۶	۰/۵۸۴	-۷/۰۳۸				

همانگونه که مشاهده می‌شود در پیش‌بینی گرایش به سوءمصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان از روی هیجان تحصیلی منفی، خودبینگانگی تحصیلی و خودکارآمدی عمومی، ملاحظه می‌شود که متغیرهای پیش‌بین ۶۲ درصد از واریانس نمرات گرایش به سوءمصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان را پیش‌بینی می‌کنند. مقادیر بتا نشان داد

خودبیبگانگی تحصیلی بیشترین سهم و هیجان تحصیلی منفی کمترین سهم را در پیش‌بینی گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر پیش‌بینی گرایش به سوء مصرف مواد مخدر براساس از خودبیبگانگی تحصیلی، هیجان‌های تحصیلی منفی و خودکارآمدی عمومی در دانش‌آموزان پسر متوسطه دوره دوم شهرستان رشت بود. نتایج ضرایب همبستگی نشان داد که بین خودبیبگانگی تحصیلی و ابعاد آن با گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشان داد که خودبیبگانگی تحصیلی واریانس نمرات گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان را تبیین می‌کند. بنابراین یافته‌ها از وجود ارتباط بین خودبیبگانگی تحصیلی و ابعاد آن با گرایش به سوء مصرف مواد مخدر حمایت کرده‌اند. به بیان دیگر، ابعاد احساس بی‌هنجاری، احساس ناتوانی و احساس انزوا در پیش‌بینی گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان نقش دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های کامپ (۲۰۱۱)، مومینی و همکاران (۱۳۹۸)، عطادخت و همکاران (۱۳۹۶) و افشانی و جواهرچیان (۱۳۹۴) همسو است. در تبیین یافته‌ی فوق می‌توان گفت از خودبیبگانگی از طریق تحت‌تأثیر قرار دادن نگرش افراد، رفتار را متأثر می‌سازد، بدین صورت که موجب کاهش یافتن امکان کنترل روابط، پیش‌بینی شرایط آینده و تصمیم‌گیری‌های عقلانی جهت رسیدن به پیشرفت و موفقیت در افراد شده و به تبع آن باعث منفعل شدن افراد می‌شود (آقا حسینی و ربانی، ۱۳۸۴). بی‌معنایی، ضعف و ناتوانی، شکستن قوانین و تفاوت با جامعه از علائم از خودبیبگانگی تحصیلی می‌باشند و دانش‌آموزان در صورت تجربه‌ی علائم فوق، با مدرسه، درس و فعالیت‌های مدرسه بیگانه می‌شوند (تورک^۱، ۲۰۱۴). خودبیبگانگی تحصیلی خود را به صورت رفتارهایی مخرب از قبیل عضویت در گروه‌های خلاف کار، خشونت، خرابکاری یا ولگردی، غیبت از مدرسه و مدرسه‌گریزی و یا سایر رفتارهای منحرف بروز می‌دهد (امانی، ساری بگلو، سپهریان آذر و واحدی ۱۳۹۳). افراد با از خود بیگانگی بالا، به این علت که نمی‌توانند فعالیت یا

نیروهای جدید را کنترل کنند، در تعیین سرنوشت خویش خود را ناتوان و منفعل می‌دانند (تراستی و دولی-دیکی^۱، ۱۹۹۳). وقتی فرد در تأثیرگذاری بر محیط، ایجاد رابطه با دیگران و درونی ساختن ارزش‌های جامعه احساس ناتوانی و درماندگی می‌کند، تجربه‌ی این احساسات موجب تهدید شدن سلامت روان فرد شده و علاوه بر احتمال ترک تحصیل، احتمال ابتلا به افسردگی و دیگر اختلالات روانی را افزایش می‌دهد که این خود موجب گرایش بیشتر دانش‌آموزان نوجوان به رفتارهای پرخطر از جمله مصرف مواد مخدر و خشونت می‌شود (عطا دخت و همکاران، ۱۳۹۶). در صورتی که دانش‌آموزان در مسائل مربوط به تحصیل خود احساس کارایی و لیاقت نمایند، سرخورده شده، انگیزه‌ی خود را از دست داده و دچار از خودبیگانگی تحصیلی می‌شوند. دانش‌آموزانی که دچار بیگانگی تحصیلی می‌شوند، احساس ناتوانی در پذیرش هنجارهای جامعه، احساس عدم کنترل بر وقایع اطراف خود و همین‌طور احساس تنهایی می‌نمایند و برای دور نمودن این احساسات از خود به فرار از مدرسه، خرابکاری و رفتارهای پرخطر از جمله مصرف مواد مخدر روی می‌آورند.

در ارتباط با رابطه بین هیجان‌های تحصیلی منفی و گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان، نتایج ضرایب همبستگی نشان داد که نمره‌ی هیجان‌های تحصیلی منفی به طور مثبت با گرایش به سوء مصرف مواد در دانش‌آموزان مرتبط است. نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشان داد که نمرات هیجان‌های تحصیلی منفی قدرت پیش‌بینی گرایش به سوء مصرف مواد در دانش‌آموزان را دارند. بنابراین یافته‌ها از وجود ارتباط بین هیجان‌های تحصیلی منفی با گرایش به سوء مصرف مواد در دانش‌آموزان حمایت کرده‌اند. به عبارت دیگر، هیجان‌های خشم، اضطراب، شرم، ناامیدی و خستگی در پیش‌بینی گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان نقش دارند. این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های بهاروند و ملک‌شاهی (۲۰۱۹)، ادلمن (۲۰۱۹) و علاقه‌بند و وزیر (۱۳۹۸) همخوان است. در تبیین یافته‌ی فوق می‌توان گفت در صورتی که فعالیت‌های تحصیلی فاقد هرگونه ارزش مشوق باشد، دانش‌آموزان در معرض هیجان‌های تحصیلی منفی مانند ملال و

خستگی قرار می‌گیرند (بدری گرگری و قره‌آغاجی، ۱۳۹۴). هیجان‌های منفی می‌توانند موجبات کاربرد راهبردهای غیرقابل‌انعطاف، کاهش راهکارهای سازگارانه و خلاقانه، کاهش توجه، پردازش سطحی، کاهش انگیزش درونی، خودتنظیمی یادگیری پایین و درگیری تحصیلی پایین یادگیرنده را فراهم سازند (فردریکسون و جونیر^۱، ۲۰۰۲). مواجهه‌ی افراد با وقایع اضطراب‌آور، استرس شدید، آشفتگی و ناامیدی موجب کاهش یافتن کنترل‌شان بر رفتار گردیده و توانایی‌شان برای حل مسئله را کاهش می‌دهد (فرنام و محمودزهی، ۱۳۹۷). چگونگی پاسخ‌دهی افراد به احساسات آشفتگی، می‌تواند به عنوان یک عامل مفید در بررسی علل مشکلات مصرف مواد محسوب شود (بشرپور و سجادی، ۱۳۹۳). هیجان‌های منفی فرایند تفکر و تصمیم‌گیری را تحت تأثیر قرار می‌دهند. از این طریق که موجب رفتارهای تکانه‌ای و تصمیمات لحظه‌ای و نادرست در زندگی می‌شوند و اشخاص برای اینکه بتوانند این هیجان‌های آشفتگی‌های ناشی از آن را تحمل کنند، از روش‌های نادرستی مثل سوء مصرف مواد استفاده می‌کنند (رضایی‌ترازویج، برادران و سلطانی‌شال، ۱۳۹۸). بنابر نظریه‌ی شناختی بک^۲، هیجان‌های منفی عقاید انتظاری را فعال می‌کنند که این عقاید فعال شده، احساس اثربخشی مواد را پیش‌بینی می‌کند، به این معنی که شخص در حالت اضطراب و استرس تصور می‌کند در صورت مصرف مواد شادتر خواهد بود که این خود موجب فراخوانی افکار خودآیند می‌شود و فرد بر جنبه‌های مثبت و لذت‌بخش مصرف مواد تأکید می‌کند (پورسید موسایی، موسوی و کافی، ۱۳۹۱). با توجه به رشد چشم‌گیر هیجان‌های منفی در دوره نوجوانی در صورتی که دانش‌آموزان هیجان‌های تحصیلی منفی از جمله خشم، اضطراب، شرم، ناامیدی و خستگی را در جریان تحصیل خود تجربه نمایند، از سلامت روان این دانش‌آموزان کاسته شده، لذا ممکن است توان استفاده از راهکارهای مناسب جهت تنظیم هیجان‌های خود را نداشته باشند و به جهت رهایی از این احساسات ناخوشایند به احتمال بیشتری به مصرف مواد مخدر سوق داده شوند.

در مورد رابطه بین خودکارآمدی عمومی و گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در دانش آموزان، نتایج ضرایب همبستگی نشان داد که خودکارآمدی عمومی به طور منفی با گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در دانش آموزان مرتبط است. نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشان داد که نمرات خودکارآمدی عمومی واریانس گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در دانش آموزان را تبیین می کنند. این یافته ها با مطالعات صبور و همکاران (۲۰۱۹)، شفیخانی و همکاران (۲۰۱۸)، مرشد بهبهانی و حیاتی (۱۳۹۶) و فولادوند و همکاران (۱۳۹۵) همسو است. در تبیین یافته های فوق می توان گفت که خودکارآمدی به عنوان یک میانجی شناختی می تواند شناخت، افکار و احساسات افراد را متأثر سازد. به این صورت که احساس خودکارآمدی با جلوگیری از احساس سرخوردگی و ناامیدی که از دلایل شایع گرایش نوجوانان به سمت مصرف مواد مخدر می باشد، از آن ها در برابر این آسیب محافظت می کند (جلیلیان کاسب و همکاران، ۱۳۹۵). خودکارآمدی به دلیل همراه بودن با عزت نفس، جسارت و اطمینان به خود، به شخص توانایی نادیده گرفتن قضاوت های منفی دیگران در برابر مصرف مواد و اهمیت ندادن به آن را می دهد (تیت^۱ و همکاران، ۲۰۰۸). افراد برخوردار از احساس خودکارآمدی واضح، خوب تعریف شده، و تقریباً باثبات، دارای سلامت روان بیشتری می باشند. این افراد دیدگاهی روشن در مورد خود دارند و کمتر از وقایع روزانه و ارزیابی های این وقایع متأثر می شوند (زارع و مهمان نوازان، ۱۳۹۴). بنابراین، کمتر احتمال دارد که برای حل مشکلات خود از روش های نابهنجار و ناسالم مثل سوء مصرف مواد مخدر استفاده کنند (پورکرد، ابوالقاسمی و نریمانی، ۱۳۸۸). در مقابل افراد برخوردار از خودکارآمدی پایین، به هنگام رویارویی با مشکلات به آسانی متقاعد می شوند که رفتار آن ها بی فایده است و به سرعت دست از تلاش برمی دارند (بندورا^۲، ۲۰۰۶). این افراد به دلیل ناتوان و ناکارآمد دیدن خود، به آسانی تسلیم می شوند، احساس افسردگی، اضطراب و ناامیدی نموده و جهت کنار آمدن با مشکلات روانی خود و رسیدن به آرامش، به رفتارهایی مثل مصرف الکل و مواد مخدر پناه می آورند (مرشد بهبهانی و حیاتی، ۱۳۹۶). افراد دارای خودکارآمدی پایین از اعتماد به نفس پایینی برخوردار هستند

و به توانایی خود در انجام امور به نحو درست اعتماد ندارند. دانش‌آموزان با خودکارآمدی عمومی پایین، توان مدیریت وقایع را نداشته و به هنگام مواجهه با موقعیت‌های استرس‌زا و فشار همسالان، توان مقابله با آن‌ها را ندارند، از این رو در خطر بیشتر گرایش به سوء مصرف مواد مخدر قرار دارند. می‌توان گفت از خود بیگانگی تحصیلی، خودکارآمدی عمومی پایین و هیجان‌های تحصیلی منفی به دلیل ایجاد احساسات منفی ناشی از نارضایتی، بی‌کفایتی و بی‌انگیزگی در محیط آموزشی می‌تواند زمینه‌ساز گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان باشند.

به دلیل ویژگی‌های روانی و شخصیتی پسران، گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در این جنس بیشتر مشاهده می‌شود ولی با توجه به شیوع این آسیب در بین دختران، از جمله محدودیت‌های این پژوهش انجام آن در بین دانش‌آموزان پسر بود که تعمیم‌دهی نتایج آن را به دانش‌آموزان دختر محدود می‌کند. همچنین با توجه به اینکه دانش‌آموزانی که در دوره متوسطه اول تحصیل می‌کنند نیز در آغاز مرحله‌ی نوجوانی می‌باشند، محدودیت دیگر پژوهش انجام آن در بین دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم بود که تعمیم‌دهی نتایج آن را به دوره متوسطه اول محدود می‌کند. از این رو پیشنهاد می‌شود که این پژوهش در بین دانش‌آموزان دختر و در دوره متوسطه اول نیز مورد بررسی قرار گیرد. با توجه به اینکه در پژوهش حاضر، مفاهیم زمینه‌ساز گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در نوجوانان براساس مفاهیم روان‌شناختی در محیط مدرسه تبیین شده است و همچنین نظر به اینکه نوجوان بخش اعظم زندگی خود را در مدرسه می‌گذرانند، لذا نهاد آموزش و پرورش به عنوان مسئول تعلیم و تربیت دانش‌آموزان می‌تواند با ارائه آموزش‌های لازم، دانش‌آموزان را از این آسیب مصون بدارد. از این رو براساس یافته‌های پژوهش حاضر پیشنهاد می‌شود که معلمان و کادر آموزشی در جهت ایجاد رابطه‌ی دوستانه و همدلانه با دانش‌آموزان تلاش نمایند. این امر موجب افزایش انگیزش و نگرش مثبت به مدرسه در دانش‌آموزان می‌شود. همچنین ارائه‌ی مباحث درسی به شیوه‌های جذاب و خلاقانه موجب ایجاد علاقه به یادگیری، درگیر شدن در تکالیف مدرسه، رضایت تحصیلی و کاهش بیگانگی تحصیلی در دانش‌آموزان می‌شود. پیشنهاد می‌شود مدارس با برگزاری کارگاه‌های آموزشی

مهارت‌های زندگی، اعتماد به نفس، جرأت‌ورزی، مدیریت استرس، کنترل خشم و... موجبات افزایش خودکارآمدی عمومی دانش‌آموزان را فراهم آورند. شرکت در این کارگاه‌ها موجب آشنایی نوجوانان با هیجان‌های منفی خود می‌شود و خودکنترلی را افزایش می‌دهد.

منابع

- افشانی، علیرضا و جواهرچیان، ندا (۱۳۹۴). بررسی نقش بیگانگی اجتماعی در وندالیسم در بین دانش‌آموزان دوره اول و دوم متوسطه شهر یزد. *پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی*، ۵(۲)، ۲۴-۱.
- امانی ساری‌بگلو، جواد؛ سپهریان آذر، فیروزه و واحدی، شهرام (۱۳۹۳). تحلیل چند سطحی از خود-بیگانگی نوجوانان: نقش فرهنگ مدرسه و نیازهای روان‌شناختی اساسی. *پژوهش در یادگیری آموزشگاهی*، ۲(۵)، ۴۳-۵۴.
- آقا حسینی، حسین و ربّانی، رسول (۱۳۸۴). تحلیلی از مفهوم ازخودبیگانگی در شعر ناصر خسرو. *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، ۲۲(۱)، ۱۷۴-۱۶۳.
- بدری‌گرگری، رحیم و قره‌آغاجی، سعید (۱۳۹۴). نقش باورهای انگیزشی در پیش‌بینی هیجان‌های تحصیلی ریاضی. *مجله آموزش پژوهی*، ۱(۲)، ۱-۲۲.
- بشرپور، سجاد و عباسی، آزاده (۱۳۹۳). رابطه بین تحمل آشفتگی و اضطراب منفی و مثبت با شدت وابستگی و ولع مصرف در افراد وابسته به مواد. *تحقیقات علوم رفتاری*، ۱۲(۱)، ۹۲-۱۰۲.
- پورسید موسایی، فاطمه؛ موسوی، ولی‌الله و کافی، موسی (۱۳۹۰). مقایسه و رابطه بین استرس با ولع مصرف در وابستگان به مواد افیونی و صنعتی، *مجله اعتیاد پژوهی سوء مصرف مواد*، ۶(۲۴)، ۶-۹.
- پورکرد، مهدی؛ ابوالقاسمی، عباس و نریمانی، محمد (۱۳۸۸). ارتباط مهارت‌های اجتماعی و خودکارآمدی با گرایش به مصرف مواد در نوجوانان. *مجله دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی سبزوار*، ۱۶(۴)، ۱۸۸-۱۸۴.
- جلیلیان کاسب، فاطمه؛ حجت‌خواه، محسن و رشیدی، علیرضا (۱۳۹۵). بررسی نقش میانجی‌گری سرسختی روان‌شناسی در رابطه بین جهت‌گیری مذهبی، خودکارآمدی و خودپنداره با گرایش به اعتیاد. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۱۰(۴۰)، ۱۶۰-۱۴۵.

خدادادیان، پرویز (۱۳۹۳). پیش‌بینی گرایش به اعتیاد از طریق رگه‌های شخصیت و سبک‌های تفکر در دانش‌آموزان پسر دبیرستانی شهر کرمانشاه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی. دانشگاه علامه طباطبائی.

رجبی، غلامرضا (۱۳۸۵). بررسی پایایی و روایی مقیاس باورهای خودکارآمدی عمومی (GSE-10) در دانشجویان روان‌شناسی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز و دانشگاه آزاد مرودشت. *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۲(۱-۲)، ۱۱۱-۱۲۲.

رضایی ترازوج، صادق؛ برادران، مجید و سلطانی‌شال، رضا (۱۳۹۸). پیش‌بینی تمایل به اعتیاد براساس عاطفه مثبت و منفی و نظم‌جویی شناختی هیجانی و کارکردهای شناختی اجرایی مغز. *فصلنامه اعتیادپژوهی*، ۱۳(۵۲)، ۱۸۳-۲۰۲.

زارع، حسین و مهمان‌نوازان، اشرف (۱۳۹۴). تأثیر آموزش دلگرم‌سازی بر ارتقاء خودکارآمدی عمومی در تاب‌آوری زنان سرپرست خانوار، *مجله مطالعات زن و خانواده*، ۳(۱)، ۳۷-۵۷.

عبدلی، سلطان؛ احمدی، جواد و امانی، جواد (۱۳۹۵). عوامل مؤثر بر سوء مصرف مواد مخدر جوانان در ایران، تحلیل نقشه‌های شناختی فازی مبتنی بر نظرات متخصصان، *فصلنامه اعتیادپژوهی*، ۱۰(۳۹)، ۱۹۵-۲۱۲.

عطادخت، اکبر؛ فلاحی، وحید و احمدی، شیرین (۱۳۹۶). نقش از خودیگانگی تحصیلی و احساس تنهایی در پیش‌بینی گرایش نوجوانان به رفتارهای پرخطر. *فصلنامه سلامت اجتماعی و اعتیاد*، ۴(۱۴)، ۹۷-۱۱۲.

علاقه‌بند، سیدحسین و وزیری، شهرام (۱۳۹۸). سهم لذت‌طلبی، عاطفه مثبت، عاطفه منفی و احساس خودکارآمدی در بازگشت بیماران معتاد به مواد مخدر. *رویش روان‌شناسی*، ۸(۲)، ۱۹۲-۱۸۳.

فرنام، علی و محمودزهی، شهنواز (۱۳۹۷). رابطه هیجان‌های منفی (افسردگی، اضطراب و استرس) با وسوسه و احتمال مصرف افراد وابسته به مواد دارای بازگشت: نقش واسطه‌ای حمایت اجتماعی. *پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی*، ۳۳، ۱۸-۱.

فولادوند، خدیجه؛ برجلی، احمد؛ حسین‌ثابت، فریده و دلاور، علی (۱۳۹۵). نقش افسردگی، روابط خانواده و خودکارآمدی در پیش‌بینی آمادگی به اعتیاد در نوجوانان. *مجله دانشگاه علوم پزشکی قم*، ۱۰(۳)، ۷۰-۸۰.

کدیور، پروین؛ فرزاد، ولی‌الله؛ کاوسیان، جواد و نیکدل، فربرز (۱۳۸۸). رواسازی پرسشنامه هیجان‌های تحصیلی پکران. *نوآوری‌های آموزشی*، ۸(۳۲)، ۷-۳۸.

کیهان، جواد و کاظم‌زاده بیطالی (۱۳۹۷). تأثیر حمایت از خودمختاری معلم و گرایش‌های علیتی خودمختار بر از خودبیگانگی تحصیلی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه با نقش واسطه‌ای نیازهای روانشناختی اساسی. *دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*، ۱۹(۳)، ۹۰-۱۰۰.

مرشد بهبهانی، مهدی و حیانی، داود (۱۳۹۶). رابطه علی هویت سردرگم و خوکارآمدی با آمادگی به اعتیاد؛ نقش میانجی هیجان خواهی. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۱۱(۴)، ۲۷۲-۲۵۷.

مومبینی، محمدعلی؛ حسین زاده، علی حسین و مومبینی، آریتا (۱۳۹۸). بررسی عوامل اجتماعی فرهنگی مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر بر مبنای رویکرد کج رفتاری (مورد مطالعه: جوانان شهر اهواز). *فصلنامه تولد اجتماعی*، ۱۳(۳)، ۱۹۷-۲۲۸.

مینوئی، محمود (۱۳۸۲). بررسی عملی بودن، اعتبار، روایی و هنجار یابی آزمون‌های AAS، APS و MAC-R به منظور شناسایی افراد در معرض و مستعد سوء مصرف مواد در بین دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه شهر تهران. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۱(۳)، ۷۷-۱۰۸.

نریمانی، محمد؛ خشنودنای چماچایی؛ زاهد، عادل و ابوالقاسمی، عباس (۱۳۹۲). نقش درک حمایت معلم در پیش‌بینی خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری. *مجله ناتوانی‌های یادگیری*، ۳(۱)، ۱۱۰-۱۲۸.

References

- Afshari, A. (2019). Compare alexithymia and emotional intelligence among drug users, people at risk of addiction and non-drug users. *ARC Journal of Psychiatry*, 4(2), 5-10.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Arlington, VA: American Psychiatric publishing.
- Baharvand, P., & Malekshahi F. (2019). Relationship between anger and drug addiction potential as factors affecting the health of medical students. *Journal of Education and Health Promotion*, 8, 157. doi: 10.4103/jehp.jehp_145_19
- Balkis, M., Duru, E., & Buluş, M. (2005). The Relationship between Attitudes toward Violence and Self-Efficacy, Media, Beliefs toward Violence, Peer Group and Sense of Belonging to School. *Ege Egitim Dergisi*, 6(2), 81-97.
- Bandura, A. (1999). A socio-cognitive analysis of substance abuse: a genetic perspective. *Psychological Science*, 10(3), 204- 217.
- Bandura, A. (2006). Health promotion by social cognitive means. *Journal of Nutrition Education Behavior*, 31, 64-131.
- Beenstock, J., Adams, J., & White, M. (2010). The association between time perspective and alcohol consumption in university student: cross-sectional study. *European Journal of Public Health*, 21(4), 438-443.
- Begdache, L., Kianmehr, H., Sabounchi, N., Marszalek, A., & Dolma, N. (2019). Principal component regression of academic performance, substance use and sleep quality in relation to risk of anxiety and depression in young adults. *Trends in Neuroscience and Education*, 15, 29-37.

- Benyon, K., Hill, S., Zadurian, N., & Mallen, C. (2010). Coping strategies and self- efficacy as predictors of outcome in osteoarthritis: a systematic review. *Journal of Musculoskeletal Care*, 8(4), 224-236.
- Brown, M. R., Higgins, A. K., & Paulsen, K. (2003). Adolescent alienation: What is it and what can educators do about it? *Intervention in School and Clinic*, 39, 3-9.
- Dean, D. G. (1961). Alienation: Its meaning and measurement. *American Sociological Review*, 26(4), 753-758.
- Debnam, K. J., Milam, A. J., Mullen, M. M., Lacey, K., & Bradshaw, C. P. (2017). The moderating role of spirituality in the association between stress and substance use among adolescents: Differences by gender. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(4), 818-828.
- Deleuze, J., Rochat, L., Romo, L., Van der Linden, M., Achab, S., Thorens, G., Khazzal, Y., Zullino, D., Maurage, P., Rothen, S., & Billieux, J. (2015). Prevalence and characteristics of addictive behaviors in a community sample: A latent class analysis. *Addictive Behaviors Reports*, 1, 49-56.
- Derakshan, N., Smyth, S., & Eysenck, M. W. (2009). Effects of state anxiety on performance using a tasks witching paradigm: An investigation of attentional control theory. *Psychonomic Bulletin & Review*, 16 (6), 1112-1117.
- Dillon, V., & Grout, J. A. (1976). Schools and Alienation. *The Elementary School Journal*, 76(8), 481-489.
- Edelman, S. (2019). *Attachment, Shame, the Expressive Therapies and Substance Use Disorders*. Expressive Therapies Capstone Theses.
- Fan, W., & Wolters, C. A. (2014). School motivation and high school dropout: The mediating role of educational expectation. *British Journal of Educational Psychology*, 84, 22-39.
- Fredrickson, B. L., & Joiner, T. (2002). Positive emotions trigger upward spirals toward emotional well-being. *Psychological Science*, 13, 172-175.
- Garland, E. L., Boettiger, H. A., & Howard, M. O. (2011). Targeting cognitive affective risk mechanisms in stress-precipitated alcohol dependence: An integrated, bio psychosocial model of automaticity, all stasis and addiction. *Medical Hypotheses*, 76, 745-754.
- Ibrahim, F., Kumar, N., & Abu Samah, B. (2011). Self-efficacy and relapsed addiction tendency: an empirical study. *The Social Sciences*, 6(4), 277-282.
- Kaiser, A.J., Milich, R., Lynam, D.R., & Charnigo, R. J. (2010). Negative urgency, distress tolerance, and substance abuse among college students. *Addictive Behaviors*, 37, 1075-1083.
- Kemp, R. (2011). The symbolic constitution of addiction: Language, alienation, ambivalence. *Health: SAGE Journals*, 16(4), 434-447.
- Lorfa, S. K., Ugwu, C., Ifeagwazi, C. M., & Chukwuorji, J. C. (2018). Substance use among Youths: roles of psychoticism, social alienation, thriving and religious commitment. *African Journal of Drug & Alcohol Students*, 17(2), 133-146.
- Mahmoudi, H., Brown, M. R., Amani Saribagloo, J., & Dadashzadeh, S. (2018). The role of school culture and basic psychological needs on Iranian

- adolescents' academic alienation: A multi-Level examination. *Youth & Society*, 50(1), 116-136.
- Mann, S. J. (2001). Alternative perspective on the student experience: Alienation and engagement. *Studies in Higher Education*, 26, 7-13.
- Pekrun, R., Cusack, A., Murayama, K., Elliot, A. J., & Thomas, K. (2014). The power of anticipated feedback: Effects on students' achievement goals and achievement emotions. *Learning and Instruction*, 29, 115-124.
- Pekrun, R., Goetz, T., & Perry, R. P. (2005). *Achievement Emotions Questionnaire (AEQ). User's manual*. Munich, Germany: Department of Psychology, University of Munich.
- Polles, A., Williams, M., Phalin, B., Teitelbaum, S & Merlo, L. (2020). Neuropsychological impairment associated with substance use by physicians. *Journal of the Neurological Sciences*, 411, 1-7.
- Putwain, D. W., Becker, S., Symes, W., & Pekrun, R. (2017). Reciprocal relations between students' academic enjoyment, boredom, and achievement over time. *Learning and Instruction*, 54, 73-81.
- Rovai, A. P., & Wighting, M. J. (2005). Feelings of alienation and community among higher education students in a virtual classroom. *Internet and Higher Education*, 8, 97-110.
- Saboor, Z., Rahimi Pordanjani, T., & Mohammadzadeh Ebrahimi, A. (2019). Effect of hope therapy on general self-efficacy among substance abusers. *Journal of Research & Health*, 9(4), 302-308.
- Schabracq, M., & Cooper, B. C. (2003). To be me or not to be me: About alienation. *Counselling Psychology Quarterly*, 16 (2), 53-79.
- Schonfeld, P., Brailovskaia, J., Bieda, A., Zhang, X. C., & Margraf, J. (2016). The effects of daily stress on positive and negative mental health: Mediation through self-efficacy. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 16(1), 1-10.
- Schwarzer, R., Schmitz, G. S., & Tang, C. (2000). Teacher burnout in Hong Kong and Germany: A crosscultural validation of the Maslach Burnout Inventory. *Anxiety, Stress and Coping*, 13(3), 309- 326.
- Shafikhani, M., Bagherian, F., & Shokri, O. (2018). The mediating role of time perspective in the relationship between general self-efficacy and the tendency toward substance abuse in female adolescents. *International Journal of Psychology*, 12(1), 208-231.
- Tate, S. R., Wu, J., McQuaid, J. R., Cummins, K., Shriver, C., Krenek, M., & Brown, S. (2008). Comorbidity of substance dependence and depression: Role of life stress and self-efficacy in sustaining abstinence. *Psychology of Addictive Behaviors*, 22(1), 47-57.
- Trusty, J., & Dooley-Dickey, K. (1993). Alienation from school: An exploratory analysis of elementary and middle school students' perceptions. *Journal of Research and Development in Education*, 26(4), 232-242.
- Turk, F. (2014). Alienation in education. *International Journal of Educational Policies*, 8 (1), 41-58.

- Valizadeh-Ardalan, P., Yazdanpanah, H., Servatyari, K., Mardani, N., & Parkalian, M. (2019). The frequency of substance abuse tendency and its related factors among high school students in Divandarreh city, Iran, in year 2018. *Chronic Diseases Journal*, 7(4), 233-239.
- Weed, N., Butcher, N., Mckenna, T., & Ben-Porath, Y. (1992). New measures for assessing alcohol and other drug problems with MMPI-, APS & AAS. *Journal of Personality Assessment*, 58(2), 389-404.
- Wupperman, p., Marlatt, G. A., Cunningham, A., Bowen, S., Berking, M., Mulvihill-Rivera, N., & Easton, C. (2012). Mindfulness and modification therapy for behavioral dysregulation: results from a pilot study targeting alcohol use and aggression in women. *Journal of Clinical Psychology*, 68(1), 50-66.
- Zentsova, N. I., & Leonov, S. V. (2013). Comparative characteristics of time perspective of professional athletes and drug addicted people. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 78, 340 – 344.

